

DEN ØKONOMISKE SITUASJON

Foredrag ved NTLs landsmøte tirsdag 31. oktober 1978.

Full sysselsetting har vært hovedmålet for den politikk Regjeringen har ført under den internasjonale krise fra 1973/74.

Virkemidlene besto i første omgang av tre hovedelementer: En øking av innenlandsk virksomhet, omfattende støtte til

- 2 -

kriserammede industrigrener og inntektspolitisk samarbeid for å dempe kostnadsøkingen. Omfanget av de tiltak som ble satt i verk bygde på forutsetninger om en forholdsvis snarlig internasjonal oppgang.

Vi har ingen grunn til å skamme oss over den politikk som er ført og de resultater som er nådd. Tvers gjennom krisen har vi holdt den registrerte ledighet på et internasjonalt lavmål. Antall sysselsatte og antall arbeidsplasser har vokst sterkt. 170.000 flere mennesker er i arbeid i annet kvartal 1978 enn i året 1975. En stor del av veksten er kvinner og deltidsansatte.

I de vestlige industriland fortsetter imidlertid arbeidsledigheten å øke fra det allerede meget høye nivå på ialt 17 millioner. Den internasjonale krisen har vist seg å bli dypere og mer langvarig enn vi har regnet med. Vi må også

erkjenne at det ikke finnes noen lettvinnt og rask vei ut av situasjonen slik den har utviklet seg internasjonalt.

Når den "drahjelp" som vi regnet med at et internasjonalt oppsving ville gi oss uteble, måtte den økonomiske politikk tilpasses den nye situasjon.

Tilstrammingstiltak utover vinteren og våren hadde sin bakgrunn i denne vurdering. Hensynet til utenriksøkonomien og dermed muligheten for å bevare sysselsettingen på lengre sikt gjorde det nødvendig i år å revidere den økonomiske politikk.

Regjeringens samlede strategi for å sikre sysselsettingen og samtidig sørge for en forsværlig balanse i utenriksøkonomien, ble presentert i tilleggsmeldingen til Langtidsprogrammet.

Hovedoppgavene ble summert opp i fem punkter:

- Dempet vekst i innenlands etterspørsel særlig i privat forbruk.

- 4 -

- Fortsatt inntektspolitisk samarbeid og andre tiltak for å dempe kostnadsøkingen.
- Et høyt nivå for investeringer i industrien for å bidra til høy produksjon og produktivitet.
- Tiltakene i næringspolitikken utformes med større vekt på å stimulere en hensiktsmessig fornyingsprosess i næringslivet og med begrensning i de kortsiktige støttetiltakene.
- Omfattende bruk av arbeidsmarkedstiltak både for å støtte svake grupper på arbeidermarkedet og for å gi de som rammes av innskrenkinger bedre muligheter til nytt arbeid gjennom opplæring og vegledning.

De tiltak som allerede er iverksatt har virket. Veksten i forbruket er dempet og det private forbruk i 1978 ventes nå å ligge på nivået for 1977. Importveksten er dempet vesentlig ned, ja antakelig blir det en klar nedgang i volumet av vareimport fra 1977 til 1978. Sammen med visse andre forhold vil dette bidra til at vi i 1978 får et mindre underskudd i utenriksøkonomien enn tidligere regnet med.

Underskuddet var i fjor hele 26 milliarder kroner. For i år var det regnet med 20 milliarder kroner, men nå ser det ut til at vi greier å presse det ned i under 13 milliarder. Det begynner å gå den rette veien !

Prisstigningen er dempet og vil i år trolig ligge innenfor 8%. Samtidig er den registrerte arbeidsledighet fortsatt meget lav.

Vi ser tegn på at den politikk vi fører gir utslag som er tilsiktet. Men det vil være en flukt fra virkeligheten å si at så er jobben gjort. Sely om det nå er lyspunkter for enkelte grener av norsk eksport, så er totalbildet fortsatt preget av avsetningsvansker.

Det er fortsatt en relativt svak vekst i våre viktige markeder, som Tyskland, England, Sverige og Danmark. Men mer alvorlig er det at vi også i 1978 har tapt markedsandeler. Devalueringen har ført til at vi får en forbedring i konkurranseevnen i 1978. Men virkningen av dette vil en neppe se før etter en tid.

Effekten av devalueringen blir også begrenset av at prisene nå øker mindre, også i viktige konkurrentland. I alle disse land bidrar arbeidsledigheten til å bremse lønnsglidningen.

Det knytter seg stor usikkerhet til den videre internasjonale utvikling. OECD har i sin siste rapport regnet med en vekst i samlet produksjon og etterspørsel på vel 3 %. De tiltak som Tyskland og enkelte andre land vil sette i verk for å følge opp det internasjonale toppmøtet i Bonn, kan bidra til å stimulere veksten. Men det er liten grunn til å regne med særlig sterkere vekst i OECD-området enn den nåværende.

Det er med bekymring vi må konstatere at man ikke i alle andre land ser på den store og stigende arbeidsledighet med den samme uro som vi gjør. Hovedinntrykket er at vi står foran en fortsatt svak internasjonal vekst, med mye ledig kapasitet og avtakende pris- og kostnadsvekst. Dette betyr en fortsatt vanskelig konkurransesituasjon for store deler av norsk industri.

Det er en viktig målsetting gjennom eksporttiltak og forbedring av konkurranseevnen, å legge grunnlaget for en vekst i norsk eksport fremover og en gjenerobring av tapte markedsandeler. Selv det å holde våre nåværende markedsandeler vil i det harde internasjonale klima kreve betydelig innsats.

Oljeproduksjon og -eksport vil i år ligge omtrent på det nivå som ble anslått i tilleggsmelding og Revidert Nasjonalbudsjett. Men det er stor sannsynlighet for at vi i årene som kommer vil oppleve forsinkelser og driftsavbrudd i forhold til de planer og prognoser som oljeselskapene selv har presentert. Det er særlig ved tilkopping av nye felt at forsinkelsene synes å oppstå. Det kan derfor være grunn til å regne med at veksten i oljeinntektene blir mindre enn det som tidligere har vært forutsatt.

Vi står her overfor usikkerhet knyttet til bl.a. kompliserte teknologiske og geologiske forhold. For tryggheten i vår økonomi må vi beregningsmessig bygge inn store sikkerhetsmarginer i den økonomiske planlegging for framtida.

Det er lettere å håndtere mer positive resultater enn beregnet av vår oljeproduksjon i framtida enn å foreta smertelige nedskjæringer av for optimistiske anslag.

Samlet betyr disse forhold at Norge også i 1979 og de nærmeste år deretter sannsynligvis vil kunne få store underskudd i utenriksøkonomien om ikke effektive tiltak blir truffet i tide for å motvirke det.

Jeg vil understreke at den økonomiske utvikling vi har hatt siden tilleggsmeldingen ble lagt fram ikke tilsier noen kursendring i den økonomiske politik.

Vi må føre videre en stram økonomisk politikk med sikte på å forbedre utenrikshandelen.

Vi må ikke slippe av i våre anstrengelser for å forbedre konkurranseevnen og for å øke eksporten.

Nøakternt og samvittighetsfullt må vi følge opp de hovedretningslinjer for den økonomiske politikk som vi selv har nedfelt i tilleggsmeldingen til Langtidsprogrammet.

For å følge de fem hovedpunkter som jeg tidligere har referert, så betyr det første punkt, at det samlede private forbruk i 1979 må holdes på nivået for 1978. Den stramme

kredittpolitikk må føres videre overfor alle grupper av kredittinstitusjoner. Veksten i statlig og kommunal virksomhet må være moderat. En viss vekst er her nødvendig av hensyn til sysselsettingen og gjennomføringen av viktige samfunnsoppgaver.

Det annet punkt betyr at demping av pris- og kostnadsstigningen må være en hovedoppgave i hele det økonomiske opplegg.

Det tredje hovedpunkt betyr at vi må øke investeringsnivået i næringslivet, både for å bevare eksisterende

arbeidsplasser i hard internasjonal konkurranse og for å skape nye arbeidsplasser. Industrinvesteringene bør fortsatt stimuleres både ved generelle tiltak, ved tiltak som letter tilførselen av risikovillig kapital, og ved konkrete statlige initiativ for å tilføre norsk økonomi nye og dynamiske bidrag. Det er ikke minst i dette perspektiv at Volvo-avtalen spiller en viktig rolle.

Som et fjerde hovedpunkt må vi

akseptere og til dels stimulere de nødvendige struktur-
endringer i norsk industri, for å kunne skape arbeidsplasser
som gir trygghet også på lang sikt. Så lenge vi ventet på
et konjunkturoppsving og en bedring f.eks. av forholdene for
skipsfart og skipsbygging, så kunne vi forsvare at betydelige
midler ble brukt til kortsiktige støttetiltak, for å komme

gjennom en antatt kort og vanskelig periode, med minst mulig konsekvenser for sysselsettingen. Omstillinger som medførte innskrenkninger i sysselsettingen kunne under slike forutsetninger utsettes til oppgangen i seg selv skapte behov for arbeidskraft i samme eller andre bransjer. Vi må nå innrette vår industripolitikk på at vi står overfor en varig krevende konkurransesituasjon. Hovedtyngden av virkemidler må settes inn på tiltak som gjennom investeringer og på annen måte kan gi varig sikring av konkurransevne og sysselsetting. Innenfor slike rammer kan ikke Regjeringen si ja til ethvert forslag om pengeinnsprøyting for å redde bedrifter som på lengre sikt har små muligheter til å greie seg.

Vi vil stå overfor en vanskelig, og dels smertefull tilpasning i bedrifter i skipsbyggingindustrien, og også i andre bransjer.

Det femte hovedpunkt er utforming av en beredskapsplan som om nødvendig sammen med ordinære midler skal kunne sikre sysselsetting for inntil 25.000 personer i 1979. Det er

foreløpig lite som tyder på at det vil være behov for tiltak i et slikt omfang. Men nettopp for å være beredt har Regjeringen utarbeidet en så omfattende plan. Hovedvekten legges på å kunne gi personer som rammes av ledighet nytt arbeid gjennom opplæring og veiledning og på å hjelpe svake grupper på arbeidsmarkedet. Beredskapsplanen ^{ble} lagt fram sammen med budsjettet.

De sterke svingninger i 70-årenes internasjonale økonomi har gjort økonomisk politikk til en ganske annerledes og mer krevende oppgave enn det var i 60-årene. Jeg vil gjerne si at norsk økonomi på mellomlang og lengre sikt har et meget solid fundament, og at det ikke er grunn til å svartmale situasjonen i et land der vi fortsatt kan holde full sysselsetting og opprettholde en levestandard som er en av verdens høyeste.

Men den politikk som ved begynnelsen av den internasjonale krise av enkelte ble kalt "det norske eksperiment" må føres videre. Målet er å verne om den fulle sysselsetting, den høye levestandard vi har nådd og en rettferdig fordeling av denne.

Vi kan ikke uten sverdslag gi opp den ideen at inflasjon og vansker med utenriksøkonomien kan løses uten omfattende arbeidsløshet.

Med stigende massearbeidsløshet i verden rundt oss, med en åpen økonomi som gjør oss avhengig av en internasjonal økonomi vi har liten innflytelse over, stiller en slik politikk oss overfor en sterk utfordring.

Arbeidskostnadene utgjør ofte halvparten av produksjonskostnadene, i enkelte virksomheter endog mer enn det halve. Derfor er lønns- og inntektsutviklingen av betydning for vårt kostnadsnivå.

Det er i første rekke i de næringer som står i hard konkurranse med utlandet som merker dette direkte. Og det er i slike næringer vi har tapte andeler av markedene i de siste par år.

Alt i alt er det vel ikke mer enn rundt regnet 20 % av landets lønnstakere som arbeider i næringer som står i direkte konkurranse med utlandet, i første rekke våre eksportnæringer. Men det er kostnads- og produksjonsforholdene og

konkurransesevnen i disse virksomhetene som er avgjørende for levestandarden til oss alle.

I disse virksomhetene er det ikke plass til pengemesige tillegg i kostnader og lønninger i tiden som kommer.

Hva så med alle de som arbeider i virksomheter som ikke står i noe konkurranseforhold til utlandet? Det gjelder eksempelvis jordbruket, varehandelen, bank- og forsikringsvesen, offentlig forvaltning osv. Det er to hovedårsaker til at også disse grupper må vise det samme måtehold.

For det første vil store inntektsøkninger for alle disse menneskene - det dreier seg om 80 % av befolkningen - skape

en slik vekst i forbruk og ikke minst i import fra utlandet, at det fort vil ødelegge den bedring i betalingsbalansen som vi har oppnådd. Og hvis vi mister kontrollen over denne siden av vår økonomi, er vi ille ute.

For det annet, det er urealistisk å tenke seg en utvikling i inntektene til dem som arbeider i skjærmede virksomheter og en annen utvikling for dem som arbeider i eksportorientert virksomhet. Det er kostnadsutviklingen i de eksportorienterte virksomheter som er nøkkelen. De som arbeider i disse virksomhetene har valget mellom enten en moderat inntektsutvikling preget av måtehold, eller en noe høyere utvikling som uvegerlig fører til at mange av bedriftene ikke makter konkurransen og må legge opp. I et slikt alternativ er ikke valget vanskelig å ta. Fordi vi ikke kan ha to ulike inntektsutviklinger i landet, er det

et minstekrav av solidaritet som stilles til dem som er i de skjærmede næringer å vise det måtehold som de konkurranseutsatte næringer er nødt til å vise hvis de i det hele skal kunne holde seg i *arbeid.*

Målet må være å bedre norske bedrifters muligheter til å konkurrere i utlandet, for på den måten å gi det beste bidrag til å trygge arbeidsplassene og sysselsettingen i Norge.

Den alminnelige tilstramming i økonomien blir gjennom også i statsbudsjettforslaget for 1979. Det er reelt sett ingen samlet vekst fra 1978. Men det er heller ingen samlet nedgang.

Likevel, innenfor enkelte virksomheter har vi måttet skjære ned for å gi plass til helt nødvendige økninger på andre felter.

Jeg vil håpe det er forståelse i Stortinget under den kommende budsjettbehandling for at det er mer nødvendig enn ellers å se alle sider ved statsbudsjettet under ett.

Populære på-plussinger kan nok være fristende, i den nåværende situasjon. Men i en ansvarlig politikk kan vi ikke gi etter for ønsker og krav som kan utsettes til neste år.

Vi kan ikke gi etter for enkelt-ønsker og -krav som

hver for seg kan være rimelige nok, men som alt i alt vil ha som samlet virkning at de undergraver den stabilisering av landets økonomi som vi nå må gjennomføre.

Men fordi det er skåret ned - til dels sterkt - på enkelte deler av budsjettet, har Regjeringen funnet plass til en del verdifulle og nødvendige økninger.

- Minstepensjonene for enslige vil bli 21 800 og for ektepar 35 400 kroner. Det vil gi en reell vekst i kjøpekraften på 3-4 pst.
- I helsesektoren skjer det fortsatt en rask utbygging. Det regnes med 2000 flere plasser i sykehjem og sykehus, og 2 600 flere stillinger. Den primære helsetjeneste styrkes ved opprettelse av nye distriktslegestillinger og gjennomføring av lov om bedrifthelsetjeneste.
- Det siktes mot fortsatt rask utbygging av barnehageplasser og bevilgningene øker fra snaut 220 til 240 mill. kroner. Hjelpeordninger for hjemmet bygges ut, og bevilgningene øker fra 185 til 236 mill. kroner.

- Bevilgningene til miljøvernarbeid øker sterkt. Det gjelder forskning, begrenning av forurensinger herunder tiltak mot oljeforurensing og oppsamling av bilvrak.
- Til forskning om nye energikilder kommer en bevilgning på 30 mill. kroner.
- Forbrukerdepartementet får 20 mill. kroner til oppfølging av arbeidsmiljøloven i statlig virksomhet.
- Antall elevplasser i videregående opplæring øker med 4500 med særlig vekt på yrkesfaglige

retninger. Bevilgningene øker med 16 pst. og dette har stor betydning for å holde ungdomsledigheten nede. Bevilgningene til voksenopplæring øker med om lag 14 pst.

- På tross av vanskene i utenriksøkonomien, opprettholdes u-hjelpen på 1 pst. av BNP-